

April Whatley Bedford*:

**“Çocuk Edebiyatı
İlkokul Eğitim Programının
Temelini Oluşturmalıdır”**

SÖYLEŞEN: MUSTAFA RUHİ ŞİRİN-MERAL KAYA

CEVİREN: MERAL KAYA**

April Whatley Bedford Amerika Birleşik Devletleri'nin New York şehrindeki Brooklyn Üniversitesi'nde Eğitim Fakültesi Dekanı olarak görev yapmaktadır. Meslek hayatına hem okul öncesi hem de ilkokul öğretmeni olarak başlamış ve daha sonra çeşitli üniversitelerde öğretim üyesi olarak devam etmiştir. Brooklyn Üniversitesi'nden önce New Orleans Üniversitesi'nde öğretim üyesi ve dekan yardımcısı olarak çalışmıştır. Doktora derecesini Teksas A&M Üniversitesi'nin Eğitim Programı ve Öğretim Bölümünde tamamlamıştır. “Öğretmen eğitimi olarak kadınların yaşam deneyimleri” konulu doktora tezi öğretim eğitimine kadın bakışını ve deneyimini getirmiştir. Profesör Bedford'ın çalışma alanı dil, okuma-yazma eğitimi, çocuk edebiyatı, kültür ve kadın çalışmalarıdır. İyi bir çocuk edebiyatı savunucusudur ve çocuk edebiyatı alanındaki çalışmalarda etkin bir şekilde görev almaktadır. Çocuk edebiyatı, okuma-yazma eğitimi ve öğretmen eğitimi alanlarında birçok makalesi bulunan Bedford “Çocuk Edebiyatı Dersi” (2011) ve “Sınıflarda Yaratıcılık” (1992) kitaplarının da yazarıdır. Bedford ayrıca birçok hakemli dergide editör kurullarında görev almaktadır. Amerika'da prestijli eğitim dergisi olan Journal of Research in Childhood Education'da baş editördür.

Çocuk edebiyatı çerçevesinde son dönemde öne geçen kuramsal çalışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bilim ve araştırma alanı olarak çocuk edebiyatının yeni kuramsal bakış açılarını incelemede ve keşfetmede geniş imkânlar sağlamanın epey heyecan verici olduğuna inanıyorum. Çocuk edebiyatının hem küçükler hem de büyüklere haz getirdiğine inanan Nobelman'ın bakış açısını her zaman paylaşmış ve desteklemiştir. Ve inanıyorum ki büyük haz almak her türlü edebiyatı okumayı istemenin en önde gelen sebebidir. Benim için en önemli kuram yeni olmasa da son dönemlerin gözde kuramlarından eleştirel

kuramdır. Hiçbir yazarın ve bundan dolayı da hiçbir yaratıcı eserin yansız olmamasının küçük çocuklar için bile çok önemli olduğunu düşünüyorum. Çocuk edebiyatının sanatsal/estetik açıdan inceleme ve araştırma alanı olma potansiyelinin çok yüksek olduğunu biliyorum. Postmodern çocuk kitaplarından, metnin dışında kalan unsurlardan ve farklı edebiyat türlerini kapsayan çocuk kitaplarından çok etkilendiğimi de söylemeliyim. İçinde bulunduğumuz politik ortamı göz önüne alırsak Freire'nin *Ezilenler Pedagojisi* ışığı altında, savunuculuğu, adanmışlığı, şefkati, merhameti ve iyiliği uyandıran ve teşvik eden kuramları benimsiyorum. Umarım ki tüm dünya kitapları büyümekte olan, şimdiki ve gelecekteki kuramlara dâhil edilir.

Çocuk edebiyatının popüler çocuk kültürü tarafından kuşatıldığı yönündeki görüşlere katılıyor musunuz? Çocuk edebiyatı ve medya ilişkisinde çocuk edebiyatı hangi yöne evriliyor?

Çocuk edebiyatının popüler çocuk kültürü tarafından kuşatıldığı görüşüne tamamen katıldığımı söyleyemem. Ama yayın dünyasını çok etkilediği bir gerçek. Bu sadece kitapları değil, benzeri yayın ürünlerini de kapsıyor. Teknolojik kapasitesinden dolayı yaratılan resimli filmler veya elektronik kitapları bir edebiyat ürünü olarak düşünmüyorum ama onların da özel bir amaca hizmet ettiğinin farkındayım. Eğer çocukları, okuyan bireylerle dönüştürmede rol alıyorlarsa o zaman çok da karşı durmam. Aynı zamanda umuyorum ki bu tür kitaplar hiçbir zaman yazar-çizer elinde hünerle yaratılmış çocuk kitaplarının yerine geçmez.

Size göre okul öncesi çocuk edebiyatı öğretimi ve uygulamasında en başarılı modeller hangileridir?

Okul öncesi öğretmeni ve yetişkin eğitimcisi olarak her zaman sesli okumanın gücüne ve yetisine inandım. Dekan olarak her fakülte toplantısında fakülte elemanlarına bir çocuk kitabını sesli okurum. Okul öncesi eğitimde ilk yapılan sesli okuma sadece sanatsal ve zevk için olmalıdır bence. Bazen bu bile yeterlidir. Okul öncesinin gelişim özelliğinden dolayı çocuklar aynı kitabı tekrar tekrar duymak isteyeceklerdir. Aynı kitabın ikinci ve sonraki sesli okumalarında okuyan yetişkin bu kitabı seçme nedenlerine göre kitabın içeriğini ve belirli özelliklerini incelemeye ve keşfetmeye odaklanır. Yukarıda sözünü ettiğim gibi çocuk kitapları çocuklarda iyilik ve şefkat kavramını beslemek amacı ile özellikle okul öncesi eğitim için mükemmel bir kaynaktır. Bu kavramların yanı sıra çocuk kitapları farklı amaçlara hizmet eder. Örneğin, okuma sonrası konuşma-tartışma yoluyla farklı bakış açılarını inceleme ve görme ortamı sağlar.

Öğretmen, çocuk kitabını ana dil öğreniminde dil ve kelime oyunlarını vurgulamak için okur. Bazı kitaplar soru sorma, tahmin etme, ifade etme, anlam çıkarma gibi anlama/kavrama strateji uygulamalarında öğretmenin en güzel kaynağıdır. Tabii çocuk kitaplarının içerik ve alan bilgisi tanıtımında ve sunumunda da önemli yeri vardır. Çocuk kitaplarının bu kadar çok işlevsel olmasından dolayı özellikle okul öncesi eğitimde çocuk edebiyatının dikkatlice seçilmesinin önemi üzerinde durulur. Okul öncesinde kitap seçme hususları alanları sadece hikâye, kurgusal olmayan düzyazı veya şiir gibi edebiyat türlerini değil farklı yazarları, içerikleri, alan bilgisini ve dünya bakış açılarını de kapsmalıdır.

Çocuk edebiyatının erken yaş için önemini anlatır mısınız? Sizce de çocuk edebiyatının yaşı küçülüyor mu?

Çocuk edebiyatı özellikle erken yaş için çok önemlidir. Çocuğun doğumundan itibaren ve hatta doğumundan önce bile çocuk edebiyatının yeri ve öneminden söz edebiliriz. Yeni doğan bebekli ailelere her zaman ilk aldığım hediye kitap olmuştur. Eğitimci olarak misyonlarımdan biri de yeni anne babalara geniş sayıda ve farklılıkta nitelikli çocuk kitaplarının olduğunu hatırlatmak ve bu nitelikli çocuk kitaplarına ulaşabileceklerinin farkındalığını yaratmak olmuştur. Bir diğer görevim de okul öncesinde en küçük yaşta bile sesli okumanın gerekliliği ve gücünü ailelere göstermek. Okul öncesi mukavva-karton-kitaplar ve kavram kitaplarının erken yaş çocukların gelişimsel evrelerini olumlu etkilediği bir gerçektir. Buna karşın sesli okunan, çok iyi yazılmış ve resimlenmiş güzel bir hikâyeden erken yaşta tat almayacak çocuk düşünemiyorum. Hatta bu hikâyelerden ve bu deneyimden zevk almayacak bir yetişkin bile düşünmek zor.

Okuma yazma öğretiminde çocuk edebiyatından yararlanma yöntemleri uygulamada nasıl başarılı olabilir?

Sesli okuma yöntemi yanında çocuğun kendi seçtiği bir kitabı sadece zevk için sessiz (içten) okuması ve bu sınıf içi etkinliğin günlük öğretim programının bir parçası hâline getirilmesi çok büyük önem taşır. “Edebiyat çemberi” de denilen kitap kulübü çalışmaları okuma öğrenimi/öğretimi programında olması gereken diğer bir öğretim yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda çocuklar bir grup içinde aynı kitabı okur ve içeriği grup elemanları ve sınıf ile belli bir amaç doğrultusunda tartışır. Sesli kitaplar (audio books) okumada zorluk çekenlere bir alternatif ve yardımcı konumundadır. Çocuk edebiyatının yerini, önemini ve gücünü yaş gözetmeksizin her alan için savunurum. Aslında çocukların sırayla sesli okuması tasvip ettiğim bir

yaklaşım değildir ama öğretmenin çocuğun okumasını dinlemesi, anlatı kaydı (running records) değerlendirme yöntemi yoluyla okuma sürecini (nasıl okuduğunu) izlemesi ve kendi başına okuyabilme düzeyine ulaşmak için hangi beceriler üzerinde çalışması gerektiği gibi kararları verebilmesi önemlidir. Gelişmekte olan çocuk okurun akıcı biçimde okumasına katkıda bulunacak sesli okuma yapması ve bunun sadece sınıfla sınırlandırılmaması gerekir. Çocuk rahat hissettiği her yerde sesli okuma gerçekleştirebilir. Gündümlü okuma yöntemi yetenekli öğretmen tarafından uygulandığında çok başarılı bir etkinliktir fakat bu yöntemin uygulamasında benim kesinlikle karşı olduğum nokta, seçilen metnin bir formül şekliyle sadece okuma düzeyleri yolu ile öğrencilerin okuma gruplarına ayrılmasıdır. Aslında her bir çocuk için uygulanacak okuma öğretiminde tek bir yöntem yoktur. Başarılı bir öğrenme-öğretme süreci içinde her çocuk için uygun bir yaklaşım olabilmesi, öğretmenin okuma süreci, metin, içerik ve her bir öğrenci ile ilgili geniş ve derin bir bilgiye sahip olmasını gerektirir. Kabul etmek gerekirse adanmışlık ve devamlı bir profesyonel eğitimi gerektiren zorlayıcı bir iştir bu. En son olarak da şunu söylemek istiyorum. Aslında okuma öğretiminin odak noktası anlamlı öğrenmedir çünkü okumanın temel hedefi budur.

Çocuk edebiyatı, okuma kültürü ve okuma alışkanlığı bağlamında sizin görüş ve yaklaşımlarınız nelerdir? Çocuk edebiyatı ile okuma kültürü ilişkisinde öncelediğiniz yaklaşımdan söz eder misiniz?

Okuma alışkanlığı çocuk doğar doğmaz başlar. Öncelikle çocukların, kitapların yetişkinlerin hayatının bir parçası olduğuna tanık olmaları gerekir. Yetişkinleri zevk için kitap okurken görmek, neden okudukları ve nasıl hissettiklerini paylaştıklarını duymak ve okumanın onlara nasıl olanaklar sağladığını görmek çocukların okuma alışkanlıklarının temelini oluşturur. Ne, nerede, nasıl ve ne zaman okuma konusunda çocuklara seçenek sunmak okuma alışkanlığını besler. Yetişkinler aynı zamanda çocukların karar verme mekanizmalarının evrilmesine, zengin edebiyat türleri, konuları ve yazarları öngörerek ve tanıtarak yardımcı olabilirler çocuklara. Bu konuda yetişkinlerin, özellikle öğretmenlerin, çocuk ve okuma alışkanlıkları üzerine etkileri yadsınamaz. Çocukları kütüphaneye götürmeye çok erken yaşta başlamanın ve bunu bir alışkanlık hâline getirmenin önemi göz ardı edilemez. Bugünün teknolojisi de çocukların çocuk edebiyatı yazarları ve onların kitapları ile iletişime geçmelerini sağlar ve onların okuma ve kitaplarla etkileşimini güçlendirebilir.

Çocuk kitaplarının okuma-yazma öğrenmeyi geliştirmesinde ve desteklemesinde öğretmene düşen görevler nelerdir?

Yukarıda sözünü ettiğim yaklaşım ve yöntemlere ek olarak, öğretmenin en büyük görevi çocuk kitaplarına sağduyulu olması, çocuk kitaplarının okuma öğrenimindeki rolünü ve önemini görebilmesi, kitapların içerik ve alan bilgisinin öğrenilmesinde önemli bir yer tuttuğunu anlayabilmesi ve ders kitaplarına, geleneksel alıştırma kâğıtlarına, okuma düzeylerine ayrılmış alıştırma kitaplarına ağırlık vermeden çocukların seveceği ve anlamlı öğreneceği çocuk kitaplarını ve edebî eserleri çocuklara sunmasıdır. Her öğretmenin sınıfında çeşit çeşit kitap olmayabilir ama öğretmen kitaba ulaşmada ve çocuklara ulaştırmada öncülük yapıp yol göstermelidir. Okul kütüphaneleri, devlet kütüphaneleri ve kütüphanecilerle yakın temasta bulunmaları ya da projeler yoluyla kitaplar elde edebilmeleri, öğretmenlerin okuma kültürünü geliştirmek için yapabilecekleri etkinlikler olabilir.

Çocuk kitaplarında çocuk ne ile karşı karşıya gelir? Çocuk edebiyatının çocuk için cazibesi nedir?

Kendi hayatımdan örnek verecek olursam hayat boyu arkadaşlarımı çocuk edebiyatında keşfettim. Hafızama ve hayal gücüme en çok işleyen kitaplar, çocukken okuduğum kitaplar olmuştur. Çocuk kitaplarının en güzel tarafı, çocuk ne isterse onu olma fırsatı vermesidir. Kitaplarda çocuklar macera, heyecan, kahkaha ve mucizeye rastlar. Çocuklar okuduğunda sevinç, keder, öfke, korku, neşe gibi insan doğası ve duygularını kitabın güvencesi altında doludizgin yaşarlar. Kitaplar, çocukların özendikleri ve istedikleri hayatı bir an için görebilmelerine ya da karakterlerin kavraması ve özümlemesi zor davranışlarını anlamada içgörü kazanmalarına yardımcı olur. Çocuklar sorunlarla karşılaşma ve başa çıkma olgularını kitaplardaki karakterlerde yaşarlar. Hepsinden önce çocuk edebiyatı çocukların bile yaşayabileceği olumsuzluk ve sıkıntılardan kaçabileceği bir mekân sağlar. Umarım ki bütün çocuklar okumanın onlara sunduğu mucizeleri keşfederler.

Çocuk edebiyatı ile okuma sevgisini teşvik etmede karşılaşılan zorluklar nelerdir?

Çocuğun okumaya ilgisini kıran birkaç neden olabilir: Bunlardan biri çocukta kıvılcım yaratacak örnek alabileceği bir model okur olmamasıdır. Diğeri ise okuma-yazma eğitimi ve öğretimindeki bazı yöntemlerin çocuğa kendini başarısız ve yetersiz hissettirmesi ve okumayı sıkıcı ve angarya bir işe dönüştürmesidir. Bir diğer nedense çocukların okumaktan daha ilginç ve eğlenceli olduğunu düşündükleri gereğinden fazla olan ve rekabet eden

video oyunları gibi etkinliklerin bulunmasıdır. Bununla beraber ben bütün bu sebeplerin deneyimli ve çocuk edebiyatına tutkun bir okurun çocuk edebiyatı sevgisini çocuklara aşılıyarak ve okumanın güzelliğini onlara göstererek azalabileceğine inanıyorum.

Çok kültürlülük ve çocuk edebiyatı arasında nasıl bir ilişki vardır?

Çok kültürlülük ve edebiyatı çocuk edebiyatının bir alt kümesi olarak görmektense ikisinin dengeli bir terazide olması gerektiğini düşünüyorum. Edebî eserlerin, çeşitliliği esas almasını ve dengeli bir şekilde kütüphaneyi zenginleştirmesini savunuyorum. O yüzden öğretmenlerin, öğrencilerin ve ebeveynlerin evlerinde ve okullarında hâlihazırda bulunan kitap koleksiyonlarını incelemelerini ve dengeli seçimle kütüphanelerini yenilemelerini tavsiye ediyorum. Bu dengeyi oluştururken öncelikle elde bulunan kitapların yazarları, karakterleri, hikâye mekânları ve kullanılan diller gözden geçirilmelidir. Bir sonraki adım da amaçlı olarak bu koleksiyona zenginlik ve çeşitlilik kazandırmak olmalı. Çeşitliliğin kapsamını genişleterek yazar ve kitap karakterlerinin farklı açılardan, örneğin ülkeler, beceriler, diller, cinsiyet, din ve etnik anlamda temsil edildiği kitaplardan oluşturmaktır. Aynı fikri savunduğum Prof. Rudine Sims Bishop'un ilk defa ortaya koyduğu teoriye gönülden inanıyorum. Profesör Bishop'a göre çocuk edebiyatı hem "pencere" hem de "ayna" rolündedir. Çocuklar kitaplarda başkalarını, başka yaşayışları görür ve iletişim kurar ama aynı zamanda kendilerini de bu sayfalar arasında görmeleri ve bulmaları gerekir. Yani bir diğer anlamda kitaplar çocukların hem başkalarını hem de kendilerini görme ve anlamalarına katkıda bulunur. Bu konuda benim de desteklediğim organizasyon "Çeşitliliğe ve Farklılığa İhtiyacımız Var" sloganı ile hizmet vermektedir (<https://diversebooks.org>).

Çocuk edebiyatının okuma yazma, edebiyat, sanat ve eleştirel düşünmedeki rolünü kısaca açıkla mısınız?

Çocuk edebiyatı, okuma-yazma öğreniminde çok önemli rol oynar. Öncelikle çocukların okumayı öğrendikleri kitaplar ustalıkla yazılmış ve resimlenmiş, çocukları soru sormaya yönlendiren kitaplar olmalıdır. Kitap, çocuklara karakterlerle ilgili tahminde bulunma fırsatını vermeli ve kitabı okumaya devam etme motivasyonu sağlamalıdır. Aynı kitaplar yazma çalışmalarında da kaliteli model kitaplar olarak kullanılabilir. Yazmayı daha öğrenmemiş olsa da çocuklar çoğu zaman çok sevdikleri hikâyeleri taklit ederek yazmaya çalışırlar. Kısacası benim düşünceme göre çocuk edebiyatı ilkökul eğitiminde tüm eğitim programının temelini oluşturmalıdır.

Modern çocuk edebiyatı ile postmodern çocuk edebiyatı arasındaki pedagojik, görsel ve estetik farklılıklardan söz edebilir miyiz?

Ben resimli postmodern kitapların hayranı ve destekçisiyim. Aynı zamanda bu kitapları her okuyanın ilginç ya da hoş bulmadığının farkındayım. Resimli postmodern kitapları okumak belirli zorlukları beraberinde getiriyor ve özel beceri gerektirebiliyor. Örneğin bir resimli postmodern kitapta resimler metne karşılık gelmeyebiliyor. Hatta tamamen birbirinden farklı iki hikâye gözlemlenebiliyor bu kitaplarda. Çocuk okuyucu hem metni hem de resimleri okuduğu için arasındaki farklılıkları bu kitaplarda görebiliyor ve yaşayabiliyor. Resimli postmodern kitapların bir diğer özelliği ise hikâyede sunulan karakterlerin hikâyede bulduklarının farkında olmaları ve hatta okuyucu ile direkt iletişim kurarak onlarla “konuştuğu” olgusudur. Bazı postmodern resimli kitaplarda ileri teknoloji yaratıcılığının da kullanıldığı gözlemlenebiliyor. Bu yaratıcılık çocuk edebiyatına süreklilik ve yenilik katabiliyor. Çocuk okuyucular postmodern çocuk kitapları ile daha iyi iletişime girebilmek için deneyimli yetişkinlerin yardımı ile bilgi ve özellikle becerilerini geliştirerek bu tür kitaplardan daha çok zevk alabilirler.

* April Whatley Bedford
Brooklyn Üniversitesi Eğitim Fakültesi
abedford@brooklyn.cuny.edu

** Meral Kaya
Brooklyne Üniversitesi Eğitim Fakültesi
mkaya@brooklyn.cuny.edu